

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No6(3)

2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 246 sahifa,
9-iyun, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'zbek bolalar folklorining etnopsixologik jihatlarini.....	10
<i>Alimbayeva Shaxlo Tursunovna</i>	
The Convergence of Educational Paradigms: Policy Borrowing, Adaptability, and Institutional Reform in Uzbekistan's Modern School System	15
<i>Lola Rakhmonovna Djurakulova, Karina Eduardovna Bushevskaya</i>	
Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida valeologik kompetensiyalarni rivojlantirish	21
<i>Xudoyberdiyev G'iyosiddin Baxtiyor o'g'li, Mamatqulov Davronbek Abdig'apparovich</i>	
Autizm spektridagi buzilishlarga ega bolalar rivojlanishida STEAM ta'lim texnologiyasining pedagogik ahamiyati.....	25
<i>Ne'matova Hilola Ikrom qizi, Ahmadova Zuhra Adizovna</i>	
Ozodlikdan mahrum qilingan shaxsning jazoni ijro etish muassasasidagi moslashuvining psixologik xususiyatlari	30
<i>Saydullayeva Muxabbat Abdullayevna</i>	
Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik ahamiyati.....	33
<i>Shodiyeva Gulruh Xayrullayevna, Ergasheva Farog'at</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida gamifikatsion topshiriqlar asosida divergent fikrlashni shakllantirishning didaktik mexanizmlari.....	37
<i>Jalilov Muhammadali Abdumutalibovich, Saloydiov Sevaraxon Mahammadsharif qizi</i>	
Darsdan tashqari mashg'ulotlarda boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy faoliyat tajribasini shakllantirish	41
<i>Sayfiddinova Muxlisa Sayfiddinova</i>	
Harbiy xizmatchilar oilalarida inqirozlarni profilaktika qilishda ijtimoiy-psixologik xizmatlarning o'rni	45
<i>Sh. S. Kurbanova</i>	
Yosh onalarning pedagogik kompetensiyalariga oid ilmiy-nazariy yondashuvlar	49
<i>Yuldasheva Zulayxo Sadullayevna</i>	
Роль нарративно-экспозиционной терапии при работе с детьми, репатрированными из ЗОН вооружённых конфликтов	53
<i>Юлдашев Санжар Рузимуродович</i>	
Boshlang'ich sinf texnologiya darslarida zamonaviy pedagogik texnologiyalar: muammo va uning yechimlari.....	57
<i>Mamatova Karomat Ilhomjonovna</i>	
Bitiruvchi sinf o'quvchilarini kasb-hunarga yo'naltirish jarayonlarida individual yondashuvning ahamiyati ...	61
<i>Asilova Sanobar Xatamboyevna</i>	
Optika bo'limini o'qitishning didaktik asoslari.....	66
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Shomurodova Maftuna Tolibjon qizi, Rayimova Muazzam Xolbobo qizi</i>	
Bo'lajak informatika o'qituvchilarida kompyuter grafikasiga oid kompetensiyalarni rivojlantirish uchun Gamified Project-Based Learning asosidagi integrativ metodika ishlab chiqish	69
<i>D. Y. Pulatova, G' R. Berdiyev</i>	
Psixologik savodxonlikning o'smirlar akademik savodxonligiga ta'siri.....	76
<i>Fayzullayev Mirzaodil Mirzamurodovich</i>	
Umumiy o'rta ta'lim maktablarida fizika darslarida loyihaviy ta'limni qo'llashning pedagogik asoslari	81
<i>Ismonov Turgunpulat To'liqinovich</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning tabiatga oid kompetensiyalarini rivojlantirishda mashg'ulot, ekskursiya va sayrlardan foydalanish metodikasi.....	84
<i>Maripova N. X.</i>	
Individual yondashuvga asoslangan pedagogik mexanizmlarni amaliyotga joriy etish metodikasi	88
<i>Nurova Malika Abduzairovna</i>	

Communicative Learning as a Basis for Critical Thinking Development	92
<i>Petrosyan Nelya Valerevna, Khalilova Farangiz Khoshimovna</i>	
Nikohdan oldingi hissiy-emotsional kompetentlikni rivojlantirishning ijtimoiy-psixologik omillari	97
<i>Raximova Gulxayo Alisherovna</i>	
Talabalarda chidamkorlikni rivojlantirishning ahamiyati	100
<i>Shaalimov Muxtorsha Atxamovich</i>	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda ertaklar orqali tarbiya berish usullari	105
<i>X. Sh. Ochilova</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarning ijtimoiy kompetensiyasini rivojlantirishda interfaol ta'lim texnologiyalarining samaradorligi	109
<i>Xalilova Dilnoza Furkatovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kitobxonlik madaniyatini kreativ yondashuvlar asosida shakllantirish imkoniyatlari	112
<i>Xolyigitova Bahoroy Kimsanboyevna</i>	
Bo'lajak buxgalteriya hisobi va audit sohasidagi talabarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning nazariy asoslari	117
<i>Arziyeva Visola Namozovna</i>	
Boshlang'ich ta'lim mazmunini tizimlashtirishning didaktik va aksiologik tamoyillari	121
<i>Shabbazova Dilfuza Ruzikulovna</i>	
Munis Xorazmiy devonining o'rganilishi va uning tarixiy-etimologik tahlili	125
<i>Sharopova Durdona Azim qizi</i>	
Raqamli texnologiyalar asosida pedagogik kompetensiyalarni takomillashtirish asoslari	129
<i>Tashmatova Gulzoda</i>	
Maktabgacha ta'limda steam yondashuvining didaktik imkoniyatlari	133
<i>To'xtaboyeva Maftunaxon G'aniyevna</i>	
Raqamli pedagogikaning zamonaviy ta'lim rivojlanishidagi o'rni	137
<i>Tojiyeva Asila Abdimannon qizi, Pardayeva Ra'no Eshboyevna</i>	
Talabalar jamoasida uchraydigan nizoli vaziyatlarning diagnostik tahlili	142
<i>Vaxobova Muxtabar Nurmuhimmat qizi</i>	
Kreativ yondashuv asosida talabalarining kasbiy sifatlarini shakllantirish	146
<i>Xolmatova Gulhayo Ulug'bekovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasining psixologik asoslari	151
<i>Xurvaliyeva Tarmiza Latipovna</i>	
Umumta'lim maktab direktorlarining boshqaruv samaradorligini oshirishda media va axborot savodxonligini rivojlantirish modelini takomillashtirish	156
<i>Abdulxakimova Ziyoda Latibjon qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining darsda muammoli STEAM loyihalarini yaratish ko'nikmalarini rivojlantirish	161
<i>M. S. Achilova</i>	
Optik tushunchalarni shakllantirish metodikasi	165
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Cho'liyeva Sofiya Sobirjon qizi, Shog'dorova Moxinur Bobomurot qizi</i>	
PHET simulyatsiyalari yordamida optikani o'rgatish	169
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Toshmirzayeva Buvioysha Panji qizi, Ruziyeva Jasmina Sirojiddin qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilari ijodiy fikrlashini o'ziga xos jihatlari	173
<i>Gafurova Shoxista Erali qizi</i>	
O'zbekiston hududlarida yengil atletika infratuzilmasi va sportchilar tayyorlash tizimini tashkiliy-boshqaruv asoslari	178
<i>Hakimova Mushtariybonu Hamidovna, Tursunpolatova Ziyoda Jahongir qizi</i>	
O'zbekistonda mustaqil fikrlash muammosi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar tahlili	181
<i>Tursunova Dilbar Zafarovna</i>	

MUNDARIJA	CONTENTS	Methodology for Developing Competencies in Primary Education and the Communicative Analysis of Oral Speech.....	184
		Turumbetova Aygul Yusupbaevna	
		Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini "Tarbiya" darslarida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga o'rgatish metodikasi.....	189
		Ummatkulova Sayyora Shovkatovna	
		Boshlang'ich sinflarda matematika ta'limini tashkil etish.....	191
		Saydullayeva Shabbona Ashraf qizi, Axtamqul Azamqulov, Anvar Yusupov	
		Metakognitiv xabardorlik ko'rsatgichlarining ta'lim shakliga bog'liqligi.....	195
		Ermatova Robiya Bekjonali qizi	
		The Integration of Artificial Intelligence Technologies in Esp Instruction: Enhancing Professional Communicative Competence in Higher Education.....	199
		Ismailova Shaira Ferdausovna	
		Intercultural Communicative Competence in English Language Teaching: Preparing Global Learners.....	204
		Maqsudova Gulnoz Olimovna	
		Teaching Reading Through Multimodal Texts: Enhancing Comprehension and Engagement in EFL Classrooms.....	208
		Norboyeva Shahnoza Jo'rabek qizi	
		Digital Technologies and Cognitive Competence Development in English Language Teaching.....	212
		Sharipova Muhabbat Erkinovna	
		Raqamli ta'lim muhitida sun'iy intellektga asoslangan elektron o'quv resurslarini loyihalashning konseptual-pedagogik asoslari va didaktik muammolar tahlili.....	216
		Shirinov Feruzjon Shuxratovich, Raxmonov Ziyodillo Xusanovich	
		Boshlang'ich ta'limda timss mezonlari: kontekstli muammolarga yondashuv.....	222
		Yo'ldoshev Farhodjon Baxtiyor o'g'li	
		O'qituvchilarning qadriyatlari va stressga barqarorlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikning psixologik tahlili.....	227
		Yuldashova Dilafuz Shavkatovna	
		Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirish pedagogik muammo sifatida.....	229
		Safarova Madina Azamat qizi	
		Социально-психологические особенности отношения студентов к использованию искусственного интеллекта chatgpt в образовательной деятельности.....	233
		Аскарлова Гулрух Оринбасаровна	
		Диалог культур в произведениях русскоязычных писателей Узбекистана XXI века.....	239
		Чернова Татьяна Алексеевна, Отакулов Фолиб	
		Русский язык как пространство межкультурной коммуникации в литературе Узбекистана.....	242
		Чернова Татьяна Алексеевна, Имамов Жавлонбек, Абдурахмонов Элбек	

HARBIY XIZMATCHILAR OILALARIDA INQIROZLARNI PROFILAKTIKA QILISHDA IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK XIZMATLARNING O'RNINI

Sh. S. Kurbanova

O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi xodimi

Annotatsiya: Mazkur maqolada harbiy xizmatchilar oilalarida yuzaga keladigan oilaviy inqirozlarning psixologik va ijtimoiy omillari hamda ularni oldini olishda ijtimoiy-psixologik xizmatlarning o'rni tahlil qilingan. Harbiy xizmatning o'ziga xos xususiyatlari, jumladan uzoq muddatli xizmat safarlari, kasbiy stress, xavf omillari va oiladan uzoqda bo'lish holatlarining oilaviy munosabatlarga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, oilaviy nizolar, emotsional zo'riqishlar, kommunikativ muammolar va moslashuv qiyinchiliklarini bartaraf etishda psixologik maslahat, psixoprofilaktika, psixodiagnostika hamda psixologik qo'llab-quvvatlash xizmatlarining ahamiyati ochib berilgan. Tadqiqot natijalari harbiy xizmatchilar oilalarida sog'lom psixologik muhitni shakllantirish va oilaviy barqarorlikni mustahkamlashda kompleks ijtimoiy-psixologik yondashuv muhim ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: harbiy xizmatchi, oila, oilaviy inqiroz, psixologik xizmat, ijtimoiy xizmat, psixoprofilaktika, oilaviy maslahat, stress, moslashuv, oilaviy barqarorlik.

Abstract: This article examines the role of social and psychological services in preventing family crises among military personnel. The study analyzes the psychological and social factors contributing to family crises and explores the impact of military service-related stressors, including prolonged deployments, occupational stress, exposure to risk, and family separation. Particular attention is paid to the role of psychological counseling, psychological prevention, diagnostics, and psychosocial support in addressing family conflicts, emotional distress, communication difficulties, and adaptation challenges. The findings emphasize the importance of comprehensive social and psychological support systems in strengthening family resilience and maintaining psychological well-being among military families.

Key words: military personnel, family crisis, psychological services, social support, family counseling, stress, adaptation, prevention, family resilience, psychosocial support.

Аннотация: В статье рассматривается роль социально-психологических служб в профилактике семейных кризисов среди семей военнослужащих. Анализируются психологические и социальные факторы, влияющие на возникновение кризисных ситуаций в семье, особенности военной службы как источника повышенного стресса, а также возможности психологической и социальной поддержки семей военнослужащих. Особое внимание уделяется вопросам психологического консультирования, психопрофилактики, семейной медиации и психосоциального сопровождения. Подчеркивается, что своевременное оказание социально-психологической помощи способствует укреплению семейной устойчивости, повышению качества внутрисемейного взаимодействия и предупреждению деструктивных форм семейного поведения.

Ключевые слова: военнослужащие, семья, семейный кризис, социально-психологическая служба, психопрофилактика, семейное консультирование, стресс, адаптация, семейная устойчивость, психологическая помощь.

KIRISH

Oila jamiyatning eng muhim ijtimoiy instituti hisoblanadi. U shaxsning ijtimoiylashuvi, ruhiy barqarorligi va shaxsiy rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ayniqsa, harbiy xizmatchilar oilalarida oilaviy munosabatlarning barqarorligi nafaqat oila a'zolarining farovonligi, balki harbiy xizmatchining xizmat samaradorligi va jangovar shayligi bilan ham bevosita bog'liqdir.

Harbiy xizmat o'zining yuqori mas'uliyat, intizom, xavf-xatar va emotsional zo'riqish bilan bog'liqligi sababli oilaviy hayotga muayyan ta'sir ko'rsatadi. Uzoq muddatli xizmat safarlari, xizmat vazifalarini bajarish bilan bog'liq xavotirlar, oiladan uzoqda bo'lish va kasbiy stress oilaviy munosabatlarda murakkabliklarni keltirib chiqarishi mumkin ^[1].

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, yuqori stress sharoitida faoliyat yurituvchi kasb egalari orasida oilaviy nizolar, emotsional charchash va ajrimlar xavfi nisbatan yuqori kuzatiladi ^[2]. Shu nuqtai

nazardan harbiy xizmatchilar oilalarida inqirozlarni erda aniqlash va profilaktika qilishda ijtimoiy-psixologik xizmatlarning ahamiyati ortib bormoqda.

Maqolaning maqsadi – harbiy xizmatchilar oilalarida inqirozlarning kelib chiqish omillarini tahlil qilish hamda ularni profilaktika qilishda ijtimoiy-psixologik xizmatlarning o'rnini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

MAVZU BO'YICHA ADABIYOTLAR SHARHI

Oilaviy stress va inqirozlar nazariyasi sohasidagi fundamental tadqiqotlar amerikalik olim Ruben Hill (Reuben Hill) nomi bilan bog'liq. Uning fikricha, oilaviy inqiroz tashqi stress omillari, oilaning ichki resurslari va vaziyatni qabul qilish xususiyatlari o'rtasidagi o'zaro ta'sir natijasida shakllanadi^[2].

Keyinchalik Hemilton MakKabbin (Hamilton McCubbin) va Joan Patterson (Joan Patterson) tomonidan ishlab chiqilgan oilaviy barqarorlik nazariyasi oilalarning stress va inqirozlardan keyin qayta tiklanish imkoniyatlarini tushuntirib berdi^[3].

Oilaviy munosabatlar psixologiyasi bo'yicha tadqiqotlar orasida Jon Gottman (John Gottman) ishlari alohida ahamiyatga ega. U oiladagi muloqot sifati munosabatlar barqarorligining muhim ko'rsatkichi ekanligini ta'kidlab, konstruktiv kommunikatsiyaning yetishmasligi nizolar va ajrimlarga olib kelishini ko'rsatgan^[4].

Shuningdek, Nensi Sherman (Nancy Sherman) harbiy xizmatchilar va ularning oilalarida kuzatiladigan psixologik muammolarni tadqiq qilib, xizmat bilan bog'liq stress nafaqat harbiy xizmatchiga, balki uning turmush o'rtog'i va farzandlariga ham ta'sir qilishini asoslab bergan^[5].

Rossiyalik olimlar orasida N.V. Tarabrina (N.V. Tarabrina) yuqori stress sharoitida yashovchi insonlar va oilalarda posttravmatik stress reaksiyalari hamda psixologik dezadaptatsiya jarayonlarini chuqur tahlil qilgan^[6].

I.G. Malkina-Pix (I.G. Malkina-Pix) esa krizis holatlarida psixologik yordamning profilaktik va korreksion imkoniyatlarini yoritib bergan^[7].

O'zbekistonlik olimlar tomonidan ham oila psixologiyasi va psixologik xizmat masalalari keng tadqiq qilingan. V.M. Karimova o'z ishlarida oilaviy munosabatlar barqarorligi ko'p jihatdan oila a'zolarining psixologik madaniyati, muloqot ko'nikmalari va o'zaro emotsional qo'llab-quvvatlash darajasiga bog'liq ekanligini ta'kidlaydi^[8].

G'.B. Shoumarov oiladagi ijtimoiy-psixologik muhit shaxsning ruhiy salomatligi va ijtimoiy moslashuviga bevosita ta'sir qilishini qayd etgan^[9].

M.G. Baratov va R.S. Samarovning tadqiqotlarida psixologik xizmatlarni tashkil etish, aholiga psixologik yordam ko'rsatish va profilaktik ishlarning ahamiyati atroflicha yoritilgan^[10; 11].

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, harbiy xizmatchilar oilalarida inqirozlarning oldini olishda psixologik savodxonlikni oshirish, profilaktik maslahatlar, psixosodukativ dasturlar va kompleks ijtimoiy-psixologik qo'llab-quvvatlash xizmatlari muhim ahamiyatga ega.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo'lib, unda ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, kontent-tahlil va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy asosini oila psixologiyasi, harbiy psixologiya, krizis psixologiyasi va psixologik xizmat sohasidagi xorijiy hamda mahalliy olimlarning ilmiy ishlari tashkil qildi. Shuningdek, Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti, Amerika psixologik assotsiatsiyasi va harbiy oilalarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha xalqaro tashkilotlar materiallari ham tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Harbiy xizmatchilar oilalarida yuzaga keladigan inqirozlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, mazkur oilalarning hayot faoliyati odatiy fuqarolik oilalariga nisbatan yuqori darajadagi stressogen omillar ta'siri ostida kechadi. Harbiy xizmatning o'ziga xos xususiyatlari, jumladan, doimiy jangovar shaylik holati, xizmat intizomining qat'iyiligi, xavf-xatar ehtimolining mavjudligi, xizmat joyini tez-tez o'zgartirish hamda uzoq muddatli xizmat safarlari oila tizimining ichki muvozanatiga ta'sir ko'rsatadi^[5]. Shu nuqtayi nazardan harbiy xizmatchilar oilalarida kuzatiladigan inqirozlarni faqat shaxslararo munosabatlar muammosi sifatida emas, balki tashqi ijtimoiy va kasbiy omillar ta'sirida shakllanuvchi murakkab ijtimoiy-psixologik jarayon sifatida baholash maqsadga muvofiqdir.

Ruben Hillning (Reuben Hill) ABC-X modeliga muvofiq, har qanday oilaviy inqiroz tashqi stressor (A), oilaning resurslari (B) va vaziyatni subyektiv baholash xususiyatlari (C) o'rtasidagi o'zaro ta'sir natijasida yuzaga keladi^[2]. Mazkur nazariya nuqtayi nazardan qaralganda, harbiy xizmatchilar oilalarida xizmat vazifalarining o'zi stress manbai bo'lsa-da, inqirozning shakllanishi ko'proq oilaning ushbu vaziyatga moslashish imkoniyatlari bilan belgilanadi. Agar oilada o'zaro qo'llab-quvvatlash, ishonchli kommunikatsiya va psixologik resurslar yetarli darajada shakllangan bo'lsa, yuqori darajadagi stress sharoitida ham oilaviy barqarorlik saqlanib qolishi mumkin^[3].

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, harbiy xizmatchilar oilalarida kuzatiladigan inqirozlarning asosiy psixologik mexanizmlaridan biri rollar tizimidagi o'zgarishlar bilan bog'liq. Xizmat vazifalarini bajarish maqsadida oilaning bir a'zosi uzoq vaqt davomida uydan tashqarida bo'lishi turmush o'rtasidagi an'anaviy vazifalar taqsimotining o'zgarishiga olib keladi. Bu esa ba'zi hollarda emotsional charchash, mas'uliyatning noteng taqsimlanishi va o'zaro norozilik hislarining shakllanishiga sabab bo'ladi ^[13]. Jumladan, harbiy xizmatchi xizmat safaridan qaytganidan keyin oila tizimida qayta adaptatsiya jarayoni kechadi. Ushbu jarayonning muvaffaqiyatsiz kechishi ko'p hollarda nizolar sonining ortishi, psixologik begonalashuv va munosabatlar sifatining pasayishi bilan bog'liq holda namoyon bo'ladi ^[5].

Mavjud tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, harbiy xizmatchilar oilalarida kuzatiladigan inqirozlarning muhim prediktorlaridan biri samarali muloqotning yetishmasligi hisoblanadi. Jon Gottmanning tadqiqotlari oilaviy munosabatlarda tanqid, mensimaslik, himoyalanih va muloqotdan qochish kabi xulqiy strategiyalar munosabatlar barqarorligini izdan chiqaruvchi asosiy omillardan ekanligini ko'rsatgan ^[4]. Harbiy xizmatchilar oilalarida xizmat bilan bog'liq emotsional yuklamalar mazkur salbiy kommunikatsiya patternlarining kuchayishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli profilaktik ishlar doirasida muloqot kompetensiyalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tarabrina ta'kidlaganidek, yuqori stress sharoitida uzoq vaqt yashash insonda nafaqat emotsional zo'riqishni, balki kognitiv va xulqiy o'zgarishlarni ham keltirib chiqaradi ^[6]. Harbiy xizmatchilar oilalarida bu holat xavotir darajasining oshishi, doimiy xavfni kutish, ruhiy charchoq va emotsional befarqlik ko'rinishida namoyon bo'lishi mumkin. Mazkur holatlar o'z vaqtida psixologik yordam ko'rsatilmagan taqdirda oilaviy munosabatlarning izdan chiqishiga olib kelishi ehtimoli yuqori.

Shu nuqtayi nazardan ijtimoiy-psixologik xizmatlar harbiy xizmatchilar oilalarida inqirozlarning oldini olishning muhim institutsional mexanizmi sifatida namoyon bo'ladi. Psixologik xizmatning profilaktik funksiyasi, avvalo, xavf omillarini erta aniqlash, oila a'zolarining psixologik holatini monitoring qilish va inqiroz ehtimolini baholash orqali amalga oshiriladi ^[10; 11]. Zamonaviy yondashuvlarga ko'ra, psixologik xizmatlarning samaradorligi muammo yuzaga kelgandan keyin emas, balki uning rivojlanish ehtimoli paydo bo'lgan bosqichda ko'rsatilgan yordam bilan belgilanadi ^[7].

Tahlil natijalari psixoedukativ dasturlar harbiy xizmatchilar oilalarida psixologik barqarorlikni mustahkamlashning muhim vositasi ekanligini ko'rsatmoqda. Bunday dasturlar oila a'zolarida stressning psixologik oqibatlarini haqida bilimlarni shakllantirish, emotsional o'zini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish va konstruktiv muloqot madaniyatini yuksaltirish imkonini beradi ^[1]. Xususan, Karimova oilaviy munosabatlarning barqarorligi ko'p jihatdan oila a'zolarining psixologik madaniyati va munosabatlarni boshqarish kompetensiyalariga bog'liqligini ta'kidlaydi ^[8].

Shoumarovning tadqiqotlari esa oiladagi ijobiy ijtimoiy-psixologik muhit tashqi stress omillarining salbiy ta'sirini kamaytiruvchi muhim resurs ekanligini ko'rsatadi ^[9]. Mazkur yondashuv MakKabbin va Pattersonning oilaviy rezilientlik konsepsiyasi bilan hamohang bo'lib, oiladagi qo'llab-quvvatlovchi munosabatlar stress sharoitida barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilishini tasdiqlaydi ^[3].

Shu bilan birga, tahlillar harbiy xizmatchilar oilalari bilan ishlashda faqat psixologik maslahatlar bilan cheklanib qolish yetarli emasligini ko'rsatmoqda. Samarali profilaktika oilaviy, ijtimoiy va institutsional resurslarni birlashtiruvchi kompleks yondashuvni talab etadi. Bunda harbiy qismlar, mahalla institutlari, ta'lim muassasalari, tibbiy xizmatlar va psixologik markazlar o'rtasidagi hamkorlik muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday tizimli yondashuv harbiy xizmatchilar oilalarining psixologik farovonligini ta'minlash, inqirozlarning oldini olish va oila institutining barqarorligini mustahkamlash imkonini beradi ^[12; 13].

Umuman olganda, olib borilgan tahlillar harbiy xizmatchilar oilalarida inqirozlarni profilaktika qilishda ijtimoiy-psixologik xizmatlar nafaqat yordam ko'rsatuvchi tuzilma, balki oilaviy barqarorlikni ta'minlovchi muhim ijtimoiy institut sifatida namoyon bo'lishini ko'rsatadi. Ularning samarali faoliyati oila a'zolarining psixologik salomatligini saqlash, stress ta'sirini kamaytirish, konstruktiv munosabatlarni rivojlantirish hamda harbiy xizmatchilarning kasbiy faoliyati uchun qulay ijtimoiy-psixologik muhitni shakllantirishga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari harbiy xizmatchilar oilalarida inqirozlarning kelib chiqishida kasbiy stress, xizmat safarlarini, emotsional charchash va kommunikatsiya muammolari muhim o'rin tutishini ko'rsatdi. Shu bilan birga, mazkur omillarning salbiy ta'sirini kamaytirishda ijtimoiy-psixologik xizmatlar muhim profilaktik ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi.

Harbiy xizmatchilar oilalarida inqirozlarni profilaktika qilish maqsadida harbiy qismlarda muntazam psixologik xizmatlarni tashkil etish, psixologik savodxonlikni oshirishga qaratilgan psixoedukativ dasturlarni joriy qilish, oilaviy maslahat va mediatsiya xizmatlarini rivojlantirish hamda xavf guruhiga kiruvchi oilalarni erta aniqlash mexanizmlarini takomillashtirish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. World Health Organization. Mental Health at Work. – Geneva: WHO, 2022. – 68 p.
2. Hill R. Families under Stress. – New York: Harper & Brothers, 1949. – 443 p.
3. McCubbin H., Patterson J. Family Stress and Adaptation to Crises. – Springfield: Charles C. Thomas, 1983. – 312 p.
4. Gottman J. Why Marriages Succeed or Fail. – New York: Simon & Schuster, 1994. – 352 p.
5. Sherman N. Afterwar: Healing the Moral Wounds of Our Soldiers. – Oxford: Oxford University Press, 2015. – 288 p.
6. Тарабрина Н.В. Психология посттравматического стресса. – М.: Институт психологии РАН, 2009. – 304 с.
7. Малкина-Пых И.Г. Психологическая помощь в кризисных ситуациях. – М.: Эксмо, 2008. – 928 с.
8. Каримова В.М. Оила психологияси. – Тошкент: Ўқитувчи, 2018. – 320 б.
9. Шоумаров Ф.Б. Оила психологияси. – Тошкент: Шарқ, 2008. – 256 б.
10. Баратов М.Г. Психологик хизмат асослари. – Тошкент: Фан, 2019. – 284 б.
11. Самаров Р.С. Психологик хизматни ташкил этишнинг назарий ва амалий асослари. – Тошкент: Tafakkur, 2021. – 296 б.
12. American Psychological Association. Building Resilience in Military Families. – Washington DC: APA, 2020. – 96 p.
13. Military Family Research Institute. Strengthening Military Families. – Purdue University Press, 2021. – 214 p.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №6(3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.